

Pražák, Richard

Kollárovska studie Endre Angyala

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1957, vol. 6, iss. D4, pp. 173-175

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108550>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

vách a vůbec o dějinách Iránců předislamského období. Vedle vlastních středoperských památek je zde krátce vzpomenuo i literatury sogdijské a sacké. Výklad je v této části zpestřen řadou ukázek (v překladu); v dalších částech ukázky, bohužel, chybí.

Druhá část — vlastní to jádro knihy — má název *Dějiny novoperské literatury do konce XIX. století* (s. 71—268). Jejím autorem je J. Rypka. Tato část je uvedena „Prolegomeny“, jež představují neobyčejně zdařilý pokus o všeobecnou charakteristiku novoperské literatury. Vybrášenou, takřka essayistickou formou jsou tu rozebrány jednotlivé typické rysy tohoto písemnictví, jak vyplývají z národní individuality Iránců. Stačí snad uvésti několik nadpisů jednotlivých odstavců těchto prolegomen: Náboženská blouznění a jejich podstata; Přizpůsobivost a pozdní europeisace; Umělecké čtení, příroda a pradávny sklon k poesii; Nedoostatek humoru; Vliv despotie a feudalismu atp. Vedle toho se zde mluví o básnických formách, o problémech periodisace a pod. Vlastní výklad je rozdělen do desíti kapitol podle historické posloupnosti: Začátky novoperské literatury, Sámánovci, Ghazenská perioda, Saldžuqovská perioda, Súfismus, Mongolové, Tímír a jeho následníci, Saffjovci, Neklidné XVIII. století, XIX. století. Na začátku každé kapitoly je stručně, ale výstižně charakterisován politický vývoj v příslušném období. Kapitoly se pak dále dělí na odstavce, pokračávající o jednotlivých básnicích nebo skupinách básníků.

Podobným způsobem je uspořádána i třetí část knihy (str. 269—320) — *Novoperská literatura XX. století* od Věry Kubíčkové. Jednotlivé kapitoly jsou nadepsány: Boj o konstituci a pád Qádžárů 1896—1921, Založení dynastie Pahlavi — Sáh Rízá, Směry a proudy doby nejnovější od r. 1941.

Čtvrtá část (str. 321—342) je opět dílo J. Rypky a pojednává o tádžické literatuře. Je rozdělena do dvou kapitol: prvá se zabývá tádžickou literaturou od 16. století až do Velké říjnové revoluce, druhá je věnována literatuře období revoluce a sovětské vlády.

Pátá část probírá iránskou lidovou tvořivost (str. 343—402). Napsal ji Jiří Cejpek. Po úvodních poznámkách (Odlišnost iránské lidové tvořivosti od literatury umělé atd.) následují výklady o jednotlivých druzích folkloru: pověstech (lidové epice), bajkách, pohádkách („špaltěková literatura“), o lidovém divadle, hádankách, příslovích atp.

Na závěr je připojen přehled dynastií, vládnoucích na Iránu, od Achaimenovců až po současnou dobu (od Ivana H r h k a). Pak následuje ještě obsáhlá bibliografie prací o perské literatuře, seznam zkratk a důkladný rejstřík jmen.

Knihy je opatřena ilustracemi: Vedle tří barevných příloh (reprodukcí perských miniatur) je na konci knihy připojen ještě obrazový datek, obsahující celkem 28 obrázků: portréty některých básníků, ukázky rukopisů a pod.

Ke kladům díla nutno počítat především to, že perská literatura je tu pojata jako celek od nejstarších dob až po současnou. Nadto ještě je v něm vedle umělé literatury zpracován i literární folklor. Autoři jsou vyzbrojeni velmi dobrou znalostí jak samotných výtvorů perského písemnictví, tak odborné iranistické literatury, a to nejen evropské, nýbrž i domácí perské (jež bývá evropskými odborníky často pomíjena). Přitom se snaží o důsledně materialistický výklad literárních dějů, uvádějíce jednotlivá fakta těchto dějů v souvislost s vývojem hospodářským a politickým. Veelku lze tedy říci, že *Dějiny* se vyrovnají nejlepšími cizojazyčným dílům toho druhu a v mnohém je dokonce předčí (úplností, materialistickým pojetím, dokonalou informovaností). Právem je můžeme označit jako reprezentační dílo československé orientalistiky.

Současně je si ovšem možno položit otázku, do jaké míry bude tak obsáhlé a speciální dílo v našich poměrech využito. Adeptů iranistiky je a bude vždy u nás jen malá hrstka. Vydávání knih tohoto druhu v českém jazyce se může tudíž jevit jako jistý přepych. „*Dějiny*“ mají vyjít v NDR v německém překladu. Nebylo snad lépe vydat toto dílo hned u nás ve světovém jazyce? Pro širší okruh domácích zájemců by pak stačily dějiny menšího rozsahu. Leccos v knize by mohlo být řečeno stručněji a prostším slohem; snad mohly být vypuštěny i některé méně významné postavy. Zato by mělo být v literárních dějinách, určených pro širší okruh zájemců, pamatováno všude na ukázky. Několikarádková ukázka by často řekla o zvláštnostech jednotlivých škol a stylů více nežli dlouhý výklad.

Adolf Erhart

Kollárovská studie Andre Angyala. Docent debrecínské university Andre Angyal je naší odborné veřejnosti dosud málo znám, ač má ve slavistice již mezinárodní jméno. Je mimo jiné autorem řady srovnávacích studií z oblasti slovansko-maďarských kulturních vztahů — jmenujme alespoň jeho sythetické příspěvky o česko-maďarských stycích ve sbornících „Ungarn und die Nachbarvölker“ (1943) a „Magyarország és Kelet-Európa“ (1947) — a tvůrcem objevné studie o Jagičovi, uveřejněné ve sborníku k šedesátinám

E. Wintra (*Deutsch-slawische Wechelseitigkeit in sieben Jahrhunderten*, Berlin 1956). V NDR vyjde jeho velké souborné dílo o slovanském baroku, ovoce mnohaleté předchozí práce.

Z posledních Angyalových publikací upoutala naši pozornost studie *Kollár János, az ember és az író* (*Jan Kollár, člověk a spisovatel*), vydaná v pracích Literárně-historického ústavu v Debrecíně v roce 1956.

Ve své studii o Kollárovi se Angyal pokusil, podav ucelený pohled na Kollárův život a dílo, zkoumat i v bohaté kollárovske literatuře dosud málo objasněnou otázku Kollárova vztahu k Maďarům. Nejprve uvedl cenný přehled dosavadní maďarské literatury. Zmínil se tu o kladném posudku Toldyho v Tudománytár (1834) — který ve volném zpracování Vinařického článku o české literatuře velebil Kollára jako slovanského Petrarca — a zhodnotil po právu také zásluhy Imre Gáspára o propagaci Kollárova díla v šovinistickém prostředí Tiszových Uher na sklonku 19. století. Gáspárova působení věnoval nedávno důkladnou monografii László Sziklay (*A századvég ellenzéki irodalmának történetéből: Gáspár Imre, Bp. 1955*), který také napsal ve svých dějinách slovenské literatury (*A szlovák irodalom, Bp. 1942*) dosud nejobsáhlejší maďarskou studii o Kollárovi.

Ve svém přehledu, kde se ještě zmínil o nacionalistické, ale materiálově důležité studii Várnaiové z r. 1893, opomenul Angyal uvést práci Lajose Haana *Kollár János és Slávy dcerája* (*Magyarország és a Nagyvilág, 1874*), která je prvním důkladným maďarským zhodnocením Kollára po nepřátelském odsudku rozpravy o literární vzájemnosti ve Vierterjahrschrift aus und für Ungarn (1843), který tam byl uveřejněn v souvislosti se slovensko-maďarskými polemikami ve čtyřicátých letech minulého století. (Psal o nich svého času Daniel Rapant.) Boje maďarských liberálů proti Kollárovi, jako údajnému exponentu panslavismu se dotkl kdysi vedle Rapanta i Hodža a j.; při zkoumání otázky Kollár a Maďari byly však na úkor pravdy jednostranně zdůrazňovány jen záporné rysy jejich vzájemného poměru. Kollárův vztah k Maďarům nebyl nikdy tak vysloveně nepřátelský, jak se často tvrdí. Kollár nechtěl jenom slovensky, ale také uhersky. Jeho ideálem nebylo vyostření národnostních třenic v Uhrách, nýbrž jejich překlenutí a smíření. To byl také jeden z důvodů, proč odmítl spisovnou slovenštinu. Ohával se totiž, že povede k otevřenému maďarsko-slovenskému konfliktu. I když Kollár nenáviděl přepjaté maďarské snahy liberální šlechty, snažil se vždy vyjít se svým maďarským okolím po dobrém: Proto také umístil do „slovanského nebe“ snášenlivého vůdce maďarských evangeliků Sándora Prónaye a vážil si též Istvána Széchényiho pro jeho umírněný postoj v uherské národnostní otázce. Z dvacátých let se dochovala Kollárova rozprava o původu jména Maďar, kde jej v duchu filologických fantasmagorií Istvána Horvátha odvozoval od slova „maar“, t. j. sláva. Zajímavý doklad přinesl Várnai, který popsal rozmluvu mezi německým překladatelem Petőfiho a Vörösmartyho a nadšeným stoupencem maďarského osvobozenického boje Karlem Kertbényim a Kollárem. Kollár tu v souvislosti se svou Slávy dcerou prohlásil, že Maďari v ní neumějí číst mezi řádky a že přijde doba, kdy podají Slovanům ruce k boji proti společnému nepříteli, t. j. Němcům.

K tomu se váže i nejvýznamnější místo Angyalovy studie, kde autor hovoří o Kollárově poměru k maďarské revoluci. Angyal tu uvádí Kollárův projev v Pester Zeitung z 29. září 1848, v němž Kollár prohlašuje, že nemá žádný podíl na povstání Slováků proti Maďarům a že je pokládá podle svého nejvnitřnějšího přesvědčení za nezákonné a odsouzené. V téže době se Kollár též osobně zúčastnil opevňovacích prací při obraně Pešti proti Jelačićovi. Angyal se ještě zmiňuje o pomlouvačné kampani austroslovanských kruhů proti Kollárovi a o výroku jistého blíže nejménovaného českého spisovatele, že od zrady Svatoplukovy nezradil Slovanstvo nikdo tak jako Kollár.

I když tyto skutečnosti, zejména Kollárovo prohlášení v Pester Zeitung, nutno brát s rezervou a vidět v nich ne toliko projev přízně k maďarské revoluci, jako spíše obavy před pronásledováním, jsou to významná fakta, která nelze přecházet mlčením. Spolu s doklady o politické loyaltě Kollárově (naposledy srov. Kollárovy listy příbuzným do Německa, které uveřejnil v Zeitschrift für Slawistik O. Feyl) ukazují, že Kollárovo pojetí slovanské vzájemnosti bylo opravdu „literární“ a že nebylo motivováno vyhraněnými protimaďarskými či protirakouskými snahami. Tento rozpor mezi opatrnickou Kollárovou osobností a společenským dosahem jeho díla, se marně snažila setřít většina oslavných příspěvků ke kollárovskému jubileu v r. 1952. V tom je předem korigovala již sama doba, v níž Kollár žil. Nebrala si příklad z Kollárovy osobní malosti, z jeho opatrného a nutno po pravdě říci, často i bezideového kompromisnictví, ale tvořivě rozvíjela to, v čem byl Kollár opravdu velký a dávala jeho ideji slovanské vzájemnosti politický obsah a cíl.

Myslím, že není správné podkládat Kollárovým názorům subjektivní revoluční či radikálně společenský smysl. Je třeba spíše zkoumat, jak se jeho idea slovanské vzájemnosti

podílela na vzniku austroslavismu, illyrského hnutí a jiných formách politického boje slovanských národů a jak se obrážela v dalším rozvoji jednotlivých slovanských kultur. Při sledování Kollárových názorů je dále důležité více přiblížit k prostředí, v němž Kollár pracoval a žil. K tomu nás vede i podnětná studie Endre Angyala, jež svým důrazem na Kollárov vztah k maďarskému prostředí ukazuje kollárovskému bádání další možnosti a otvírá maďarským čtenářům působivý pohled do Kollárova života i díla.

Richard Pražák

Ludvík Kundera: **Německé portréty** (Československý spisovatel v Praze 1956, str. 169).

Na *Německých portrétech* brněnského překladatele a básníka Ludvíka Kundery nás především zaujme jejich neobvyklá, nová forma, k níž bychom jak v německé, tak v naší literatuře těžko nalezní obdobu. Zánrová rozmanitost a stylistická pestrost Kunderova souboru je bezesporu výsledkem autorova záměrného úsilí, vypořádat se zcela po svém a originálně s nesnadným úkolem, který si vytkl: zprostředkovat totiž českému čtenáři obraz současné německé literatury. Kunderova kniha není a ani nechce být dílem literárně historickým nebo literárně kritickým: jejím předmětem není poučení o německé literatuře jako souhrnu děl a literárních žánrů, nýbrž jsou jím tvůrci této literatury jako osobnosti, občané a lidé nového Německa. Toto zjištění není míněno jako výtka. Ludvík Kundera napsal svou knihu o německých básnících a spisovatelích po dvouměsíčním pobytu v Německé demokratické republice, pod bezprostředním dojmem osobních setkání s nimi. Chce je svým čtenářům, kteří znají spisovatele současného Německa jenom z jejich děl, po případě z příležitostných úvah a pojednání o nich, přiblížit, oživit a zdůvěrnit. Z toho vyplývá i další charakteristický rys Kunderovy práce: nejde mu o úplnost informací, neusiluje ani o ucelené pojednání, nýbrž pracuje spíše drobnými záběry, anekdotou, postřehem, apostrofou, parabolou a pod. V jednotlivostech možno snad mít námitky proti tomu či onomu postřehu nebo detailu, proti mnohdy pathetické traktaci, nelze však autorovi upřít životnost postupu, který si zvolil.

Kundera se snaží vyhmátnout u každého autora, co je pro něho (lidsky i umělecky) zvláště charakteristické, co by mohlo čtenáře nejen zajímat a zaujmout, ale nadto i vyprovokovat k vlastnímu přemýšlení. S výhradou nezbytného zjednodušení hyló by Kunderovy portréty možno zahrnout pod pojem *umělecké reportáže*. Přes jistou skicovitost a náznavost, která má své kořeny ve zvoleném postupu a svébytném způsobu podání, nutno Kunderovi přiznat, že k svému úkolu přistupuje odpovědně, ba možno říci přímo s vášnivým zaujetím.

V Kunderově souboru jsou zastoupeni především reprezentativní osobnosti demokratického Německa, skuteční mluvčí svého lidu. Mnozí z nich svým významem už dávno přerostli rámec své vlasti. To platí zejména o Bertu Brechtovi, Johannesu R. Becherovi, Arnoldu Zweigovi, Anně Seghersové, Friedrichu Wolfovi a F. C. Weiskopfovi. Vedle nich tu přicházejí ke slovu i příslušníci mladší generace (nebo i starší autoři, kteří do literatury vstoupili poměrně pozdě), jejichž dílo se namnoze teprve formuluje a zvolna rozrůstá, kteří však přesto už nalezní svou osobitou notu (Franz Fühmann, Louis Fühnberg, Stephan Hermlin, Kuba, Theo Harych, Peter Huchel, Georg Maurer, Jan Petersen a j.). Nepřekvapuje, že se Kunderův zájem soustřeďuje především na básníky a že ve srovnání s nimi přišli poněkud zkrátka prozaikové. Kundera je si toho plně vědom, o čemž svědčí jeho vlastní poznámka v úvodě. Je pochopitelné, že v souboru 20 portrétů musí nutně chybět i některý významný lyrik a dramatik, nemluví o reprezentantech západoněmecké literatury, zastoupených vlastně toliko jediným autorem, Leonhardem Frankem, oslavivším začátkem září 1957 své 75. narozeniny.

Integrovanými součástmi Kunderovy knihy jsou ukázky z menších i větších básní portrétovaných autorů, vybrané s vkusem a přeložené (s výjimkou Herminovy básně *Epon*, kterou přeložmočil Vojtěch Jestiřáb) vesměs autorem portrétů. Je samozřejmé, že stylová různorodost tolika autorů kladla na překladatele vysoké požadavky.

Srovnáme-li Kunderovy překlady s příslušnými originály (pokud jsou ovšem dostupné), zjistíme, že se až na menší odchylky přidržují celkem věrně rozměru originálů. Tato zásada platí s jistým omezením i o shodě schématu rýmového. Třebas se v moderních rýmech neplnozvučný rým nebo asonance považují za rovnocenné plnozvučným rýmům, bylo by podle mého soudu možno, obejít se zcela dobře i bez nich. (Srov. na př.: ptáti — táty, zase — časech, chaty — přišlas ty a j.!).

Vyhledávání „přesných“ rýmů ztěžuje značně překladatelovu práci, ale vynaložené úsilí je nakonec přece jen vyváženo umělecky hodnotnějšími zvukovými kvalitami. Je pravda,